

25 martie 2022

La Nr.

Nr. 04-4/4-599

din

Doamnei Natalia GAVRILIȚA
Președintele Comisiei pentru Situații Excepționale
a Republicii Moldova

Recomandare
de revizuire a pct.5 din Dispoziția nr. 5 a Comisiei pentru Situații
Excepționale a Republicii Moldova

La data de 02.03.2022 Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a aprobat Dispoziția nr. 5 prin care a instituit un set-de reguli speciale asupra desfășurării justiției în perioada stării de urgență.

Din conținutul pct.5 al dispoziției, reiese că prin derogare de la Capitolul VI al Legii nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, pe perioada stării de urgență s-a stabilit măsuri specifice în domeniul justiției, în special în cauzele civile, acțiunile în contenciosul administrativ, procese penale, cauze contravenționale, proceduri de executare silită. Astfel, prin pct.5 se suspendă examinarea de drept de către instanțele de judecată a cauzelor civile, cu unele excepții stabilite, acest punct fiind ulterior modificat/completat prin dispozițiile nr. 6 din 3 martie 2022 și nr. 9 din 10 martie 2022.

În contextul exercitării atribuțiilor mandatului Avocatului Poporului privind monitorizarea respectării drepturilor omului prin analiza actelor normative, cu referire la prevederile pct. 5 din Dispoziția nr.5, conchidem că prevederile stipulate suprimă garanțiile la un proces echitabil în perioada stării de urgență, din perspectiva realizării accesului la justiție.

Temei pentru aceste constatări sunt adresările parvenite de la persoane fizice, părți ale unor procese judiciare stopate urmare a efectelor juridice a normelor juridice precitate.

Drept exemplu, servește petiția V.L.¹, reclamantă în cauza civilă privind partajarea bunurilor de proprietate comună, înaintată împotriva fostului soț. Petența invocă faptul că prevederile Dispoziției nr.5 crează mari impedimente femeilor care se află în situații similare prin tergiversarea examinării cauzelor civile.

¹ Cererea nr.03-162/22 din 09.03.2002

Petiționara relatează că, fiind victimă a violenței domestice, conviețuirea cu fostul soț într-o locuință pe perioada partajării averii a fost imposibilă pentru a proteja sănătatea psihică a copilului, motiv din care a fost nevoită să părăsească locuința, iar amânarea examinării cauzei îi afectează și mai mult situația și așa precară.

De asemenea, au parvenit apeluri telefonice privind imposibilitatea obținerii unei hotărâri judecătorești în materie de adopție și stabilirea paternității, fapt care în opinia apelanților crează impedimente în oferirea unei protecții eficiente copilului.

În circumstanțele descrise, admitem existența și altor cazuri în care justițiabililor le sunt afectate dreptul la un proces echitabil și acces liber la justiție (persoana s-ar putea afla în detenție mai mult timp din cauza amânării examinării cauzei, cererile cu privire la liberarea condiționată înainte de termen, etc.). Chiar și în prezența unor excepții în Dispoziția nr. 5, există riscul iminent de a fi omse unele categorii de persoane vulnerabile și/sau situații/litigii care nu admit amânări în examinarea cauzelor de către instanțele de judecată și pronunțarea deciziilor judecătorești relevante.

Subsecvent, considerăm imperioasă intervenirea cu prezenta adresare pentru a examina oportunitatea revizuirii prevederilor pct.5 din Dispoziția nr.5, cu ulterioarele modificări, în scopul prevenirii încălcării garanțiilor dreptului la un proces echitabil, implicit accesului la justiție tuturor persoanelor.

Potrivit prevederilor art. 5 alin. (1) din Legea nr. 212/2004, pe durata stării de urgență, de asediu sau de război, în funcție de gravitatea situației ce a determinat instituirea acesteia, poate fi restrâns, dacă este cazul, exercițiul unor drepturi sau libertăți ale cetățenilor în conformitate cu art. 54 din Constituție. Atragem atenția, că alin.(3) din art.54 din Constituție consacră o excepție imperativă de la norma generală, stabilind că nu se admite restrângerea drepturilor proclamate la art.20-24 din Constituție, care se referă inclusiv la dreptul la acces liber la justiție. Iar alin.(4) din același articol stipulează că restrângerea **trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.**

Din conținutul Hotărârii Parlamentului nr.41 din 24.02.2022 declararea stării de urgență este în general înțeleasă ca fiind necesară pentru securitatea națională, respectarea ordinii publice. Astfel, în această perioadă, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova în temeiul articolului 2 poate emite dispoziții pentru punerea în aplicare a unui șir de măsuri, însă printre acestea nu se regăsesc măsuri în domeniul justiției.

Subsecvent, articolul 60 alin. (2) din Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război prevede că pe durata stării de urgență, de asediu sau de

război, procedura în cauzele penale și cele privind contravențiile administrative se îndeplinește în același mod în care se îndeplinea până la declararea stării de urgență, de asediu sau de război, ținând cont de particularitățile stabilite de prezenta lege.

Avocații Poporului consemnează că declararea stării de urgență nu trebuie să submineze mecanismele de protecție a drepturilor omului.

În context, Avocații Poporului precizează că în compilația opiniilor și rapoartelor Comisiei de la Veneția privind starea de urgență, a fost explicat rolul controlului judiciar în perioada stării de urgență.

„Starea de urgență reprezintă un regim juridic guvernat de principiul legalității administrației, bazat pe statul de drept. Principiul statului de drept presupune un sistem în care agențiile guvernamentale trebuie să opereze în cadrul legal și în care acțiunile lor trebuie să facă subiectul revizuirii de către tribunalele independente. Altfel spus, securitatea juridică a persoanelor trebuie garantată.

Tribunalele naționale trebuie să aibă jurisdicție deplină pentru revizuirea măsurilor de restricție și a derogărilor din punct de vedere al legalității și motivării acestora, și al conformității lor cu prevederile relevante din CEDO.

Pe lângă parlament, sistemul judiciar joacă un rol esențial în controlul prerogativelor executivului în timpul stărilor de urgență, luând decizii legate de declararea stării de urgență precum și analizând legalitatea măsurilor specifice pentru situații de urgență. În plus, **sistemul judiciar trebuie să continue să asigure dreptul la un proces echitabil. De asemenea, el oferă persoanelor o cale eficientă de atac în cazul în care drepturile omului le sunt încălcate de către guvern.** În scopul apărării împotriva încălcării drepturilor inderogabile, dreptul la acțiune în instanță pentru contestarea legalității măsurilor pentru situații de urgență trebuie garantat prin independența sistemului judiciar.”

De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat cazuri în care un stat poate să deroge în mod valabil de la prevederile Convenției. Curtea a menționat următoarele:

„Chiar și în contextul unei stări de urgență, ar fi incompatibil cu statul de drept într-o societate democratică ca un stat să poată, fără rezerve sau control din partea Curții, să scoată în afara competenței instanțelor o serie întreagă de acțiuni civile sau să exonereze anumite categorii de persoane de răspundere (ibidem; cu trimitere, mutatis mutandis, la Fayed împotriva Regatului Unit, 1994, pct. 65).”

În opinia Avocaților Poporului limitările impuse prin prevederile pct.5 din Dispoziția nr.5 trezesc multe semne de întrebare în aspect de justificare a necesității din moment ce o asemenea argumentare nu se regăsește în conținutul Dispoziției. În acest sens, Ombudsmanii susțin că fiind impuse, restricțiile trebuie

să fie conforme principiilor non-discriminatorii, legitime, necesare și proporționale cu cea mai puțin restrictivă opțiune accesibilă și trebuie să existe o legătura rațională între cerința restricționării accesului liber la justiție și scopurile legitime urmărite de aceasta. Principiul necesității prevede că măsurile de urgență trebuie să fie capabile să își atingă scopul cu o modificare minimă a regulilor și procedurilor obișnuite de luare a deciziilor democratice.²

Dreptul la un proces echitabil este garantat de importante instrumente internaționale³ în materia drepturilor omului, astfel că orice restrângere impusă trebuie să fie conformă cu obligațiile care rezultă din tratatele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte.

În contextul celor menționate, în temeiul prevederilor din art. 11 lit.d), 27 alin.(1) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52/2014, în scopul prevenirii și eliminării cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților omului, Avocații Poporului

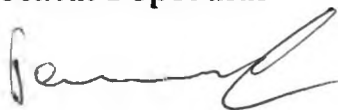
RECOMANDĂ

Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova examinarea oportunității revizuirii prevederilor pct.5 din Dispoziția nr.5 a CSE din 02.03.2022, din perspectiva justificării necesității limitării garanțiilor dreptului la un proces echitabil în perioada stării de urgență și prevenirii încălcării dreptului de acces la justiție a persoanelor în scopul:

- repunerii în dreptul la un proces echitabil și acces la justiție a tuturor persoanelor;
- respectării obligației statului de a asigura tuturor persoanelor dreptul fundamental la un proces echitabil.

Cu respect,

Ceslav PANICO
Avocatul Poporului

Maia BĂNĂRESCU
Avocatul Poporului pentru
drepturile copilului

² Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19

³ Declarația universală a drepturilor omului, Pactul cu privire la drepturile civile și politice, Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, Convenția pentru eliminarea discriminării rasiale, Convenția pentru drepturile copilului, Convenția pentru eliminarea discriminării femeilor, precum și Convenția pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale.